

דבר העורך

זֶה הַשְּׁעָרַ לְהַ

כבוד בית הכנסת: כל יהודי נולד עם ההווי של בית הכנסת, מאז שאנו זוכרים את עצמנו - כבר היינו בבית כנסת, אבל צריך לזכור, שבית הכנסת זה לא עוד בנין אלא בית מקדש מעט, מעין בית המקדש בתפארתו.

כשם שאסור לעשות קפנדריא בהר בית, כך אסור לעשות קפנדריא בבית הכנסת, זה לא מסדרון לקיצור דרך.

נמצא שהתחושה שהמקום "מוכר", "יומיומי", היא האשליה הגדולה. וצריך להיכנס לבית הכנסת בכובד ראש וביראה כמו כשנכנסים למקדש, למטרת תורה ותפילה בלבד.

כשוצאים מבית הכנסת צריך לצאת בדרך חיבוט מהפתח השני, כמו ביציאה מהר הבית אחרי השתחוואה.

ויש לצייין למה שכתב ה**לבוש** (סימן קנא סעיף ה) כשבני העם נכנסים ויוצאים מפתח אחר - הם נראים "יפה יפה" בכל העזרה, ובכך מתקיימת מצוות הראייה בשלמות **שנאמר** (שמות פרק כג פסוק יז) יִרְאֶה קָל צִנְוֹרָךְ. וכך גם בבית הכנסת: כשנכנסים מפתח זה ויוצאים מהאחר, מתגלים כל המתפללים בכל צדדי העזרה, וניכר הציבור שהתכנס להשתחוות ולהתפלל לפני ה', ודבר זה מוסיף כבוד ותפארת.

וציין הגר"א **בנמצל שליט"א** (משנ"ב ביצחק יקרא חלק ב עמוד 64), **שהחסידי יעב"ץ** (אבות פרק א משנה ד) מפרש את ענין המצוה, שלא יתרגל לשער אחד, וידמה בעיניו קירות ההיכל כקירות ביתו. מטעם זה היה הגר"ח **שמואלביץ זצ"ל** מזהיר שלא להתרגל לבוא לכותל המערבי.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'קפנדריא בבית הכנסת'

לא ישוב דרך השער אשר בא בו

תקציר הסדרה: גיליון מספר 492 בנושא קדושת בית הכנסת. גיליון מספר 493 בנושא אש"ל בבית הכנסת. גיליון מספר 494 בנושא סעודת מצוה בבית הכנסת. גיליון מספר 495 בנושא תנאי בקדושת בית הכנסת. גיליון מספר 496 בנושא דיבור בבית הכנסת. הגיליון הנוכחי מספר 497 בנושא קפנדריא בבית הכנסת. ובהמשך לכך הגיליון הבא מספר 498 בנושא מעבר מבית כנסת לבית כנסת.

בגיליון שלפנינו יתבאר מה נכלל באיסור עשית קפנדריא בבית הכנסת. בית הכנסת שיש לו שני פתחים - האם מותר להיכנס בפתח אחד ולצאת מהפתח השני? ומה הדין אם עובר דרך המבנה כדי לעשות מצווה, או להוציא ספר מהחדר פנימי, או שאומר שם פסוק?

1. מעבר לצורך 'קיצור דרך'

איסור קפנדריא: מבואר **במשנה** (ברכות דף נד.) שיש איסור לעשות 'קפנדריא' בהר הבית, אפילו בחורבנו. ו**בגמ'** (מגילה דף כח.) הרחיבו חז"ל את האיסור, גם לבית הכנסת שהוא בית מקדש מעט, שאסור לעשותו 'קפנדריא'.

מסבירה **הגמ'** (ברכות דף סב: מגילה דף כט.) מאי 'קפנדריא' כמאן דאמר אדמקיפנא אדרי, אהדר ואיעול בהא. ופירש **רש"י** בעוד שאקיף שורות הללו אקצר את דרכי ואכנס דרך הבית הזה. כלומר, שיש איסור לעשות קיצור-דרך במקום קדוש. ואסור לעבור בהר הבית (גם במקום שמוותר להיכנס על פי דין) לצורך קיצור דרך. והוא הדין בבית הכנסת, שלגבי זה דינו כמקום המקדש.

אמר ר"ג אמר רבה בר אבוא הנכנס לבית הכנסת על מנת שלא לעשות קפנדריא מותר לעשות קפנדריא: כלומר, הנכנס לבית הכנסת שלא לשם קיצור דרך, רשאי לצאת מהפתח שמנגד, אף

לזכר עולם יהיה צדיק
הגיליון הוקדש לעילוי נשמת הרה"ק
רבי אברהם דב בער ב"ר דוד מאבריש זיע"א
מחבר הספר 'בת עין'
נלב"ע י"ב כסלו תר"א ת.נ.צ.ב.ה.

שֶׁעַר נִגְבַּב יִצְא דָרָךְ שֶׁעַר צְפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דָרָךְ הַשְּׁעַר אֲשֶׁר בָּא בוֹ כִּי נִכְחוּ יִצְא.

ונחלקו הראשונים והפוסקים מה הגירסה המדויקת בגמ', ומה לומדים מהפסוק;

מותר: לדעת הרי"ף (מגילה דף ט: מדפי הרי"ף, כפי שהביאו הבית יוסף או"ח סימן קנא) **והרמב"ם** (הלכות תפילה פרק יא הלכה י) **והשו"ע** (סימן קנא סעיף ה, כפי שכתב בבאר הגולה) הגירסה הנכונה בגמ' הוא 'מותר' (כפי שמופיע בגמ' לפנינו), שאם נכנס לשם תפילה ולימוד, 'מותר' לעשותו קפנדריא, כיון שנכנס לצורך מצוה, הותר לו לצאת בפתח השני לקרב את הדרך.

לשיטה זו, הלימוד מהפסוק הוא ש'מותר' לצאת בשער השני, כאשר נכנס להשתחוות.

מצוה: מאידך לדעת הרי"ף (ברכות דף מה. מדפי הרי"ף, כפי שהביאו ה"ר"ן מגילה דף ט: מדפי הרי"ף), **והרא"ש** (מגילה סימן ט), **והטור** (סימן קנא), **והמג"א** (ס"ק ז, וצידד שטעות סופר הוא בשו"ע וצריך לגרוס מצוה), **והגר"א** (ביאור הגר"א שם), **ובאר היטב** (ס"ק ח), **והמשנ"ב** (ס"ק כא), הגירסה המדויקת בגמ' הוא 'מצוה' לעשותו קפנדריא, וזאת בכדי להראות חביבות המקום, שנכנס בפתח אחד ויוצא בפתח השני.

לשיטה זו, הלימוד מהפסוק הוא ש'מצוה' לצאת בשער השני, כאשר נכנס להשתחוות.

4. קפנדריא - באמירת פסוק

מותר: כתבו **בכלבו** (סימן יז), **ובארחות חיים** (הלכות בית כנסת אות יא), וכן נקט מסברא **בביאור הלכה** (סימן קנא סעיף ה ד"ה לעשותו דרך), שמותר קפנדריא באמירת פסוק, או בשהיה מועטת.

אסור: מאידך **האור שמח** (הלכות תפילה פרק יא הלכה י), מדייק מסדר ההלכות של הרמב"ם, שרק אם מטרת הכניסה מתחילה היא לתפילה או ללימוד, מותר לעשותו קפנדריא, כפי שלמדנו מהפסוק ש'הבא להשתחוות' נכנס בשער אחד ויוצא בשער השני. אבל אם מטרת הכניסה היא לקרוא לחברו או לתינוק, לא מועיל להתיר קפנדריא על ידי שיקרא פסוק או יענה קדושה עם הציבור.

ומוכיח זאת מכך **הרמב"ם** (הלכות תפילה פרק יא הלכה ח) פוסק את האיסור לעשות קפנדריא בבית הכנסת ובבית המדרש, משום שאסור להיכנס בהן אלא לדבר מצוה. וממשיך הרמב"ם בהלכה ט', ודין זה נפסק גם **בשו"ע** (בסימן קנא סעיף א), אם צריך להיכנס לבית הכנסת לקרוא לתינוק או לחבירו, יכנס ויקרא מעט, או יאמר שמועה ואח"כ יקרא לחברו, שלא יכנס לחפציו בלבד. ואם אינו יודע לקרוא פסוק, יבקש מתינוק שיקרא לפניו פסוק, או ישהה מעט בבית הכנסת, שגם הישיבה שם מעסקי המצות, **שנאמר** (תהלים פרק פד פסוק ה) אֲשֶׁר יִשְׁבֶּה בְּיָתְךָ.

אם בכך הוא מקצר את דרכו. א"ר אבאווה אם היה שם שביל מעיקרו מותר.

את חשיבות הענין אנו רואים **בגמ'** (מגילה דף כז: סוטה דף לט). שאלו תלמידיו את ר' אלעזר בן שמוע במה הארכת ימים, אמר להן מימי לא עשיתי בית הכנסת קפנדריא.

ותמה **הטורי אבן** (מגילה כז: מה גדלות איכא בזה, הא הלכה רווחת היא דאין עושין ביהכ"ג קפנדריא. ותיריך דהשתבח בזה שלא עשה ביהכ"ג קפנדריא אפילו במקום שע"פ הלכה מותר, וכגון אם היה שם דרך לעבור קודם שנכנס ביהכ"ג, ושאר היתרים (כגון לקרוא בתורה או אמירת תהלים), והוא הקפיד גם בכה"ג שלא לעבור.

2. גדר ההלכה

שני פתחים: וכך נפסק **בשו"ע** (סימן קנא סעיף ה) היו לבית הכנסת שני פתחים, לא יכנס בפתח זה לעשותו דרך לצאת בפתח השני לקצר דרכו; ואם לא נכנס בו תחילה כדי לקצר דרכו, מותר לעשותו דרך.

ומבואר **בחיי אדם** (כלל יז סעיף יב) **ובערוך השלחן** (סעיף ח) **ובמשנ"ב** (ס"ק ו) שאיסור קפנדריא שייך גם בבית מדרש. ומוסיף **המשנ"ב** (ס"ק ו) שגם לתלמיד חכם אסור לעשות קפנדריא בבית המדרש, דאטו תלמיד חכם אינו מוזהר על מורא המקדש.

טעם האיסור: לדעת **הרמב"ם** (הלכות תפילה פרק יא הלכה ח, הובא בביאור הלכה סעיף ה ד"ה לקצר דרכו) הטעם משום שמותר להיכנס לבית הכנסת רק לדבר מצוה. ואילו **בכד הקמה** (ערך בית הכנסת) נימק טעם האיסור משום שהוא דרך בזיון, שמשמש בבית הכנסת כמו בבית של חול. וכתב **במשנת יוסף** (חלק ו סימן סא) נפק"מ שכנסת לעשות קפנדריא ונזכר שזה איסור, שמצד בזיון לא יצא מהפתח השני בכדי למונוע את הבזיון, אבל לטעם שמותר להיכנס רק למצוה, הרי כבר נכנס שלא לשם מצוה, ולא יועיל שלא יעשה קפנדריא. ומכל מקום לשני הטעמים יכול לשבת כעת ויאמר פרק תהלים או ילמד משהו, שבכך תיקן מעשיו שאינו דרך בזיון וגם כניסתו לשם מצוה.

נפק"מ נוספת כותב במשנת יוסף, האם מועיל לומר פסוק, או שהיה מועטת, שלפי דעת הרמב"ם מועיל שהרי נכנס למצוה, אבל לפי הכד הקמה אסור, כי מכל מקום הוא מנהג בזיון. ומסתבר כדעה זו, שאם לא כן בטל כל האיסור, שכל אחד ישב ויאמר פסוק וימשיך בדרכו, ובלא ישיבה פשוט שלא מועיל, שהרי במשך הרגע שעובר הוא גם שוהה, וזה לא נחשב לשהיה של מצוה.

3. הבא להשתחוות

כבוד המקדש: מוסיפה **הגמ'** (מגילה דף כט.). אמר רבי חלבו אמר רב הונא, הנכנס לבית הכנסת להתפלל 'מותר' לעשותו קפנדריא. וכפי שהיה בבית המקדש, **שנאמר** (יחזקאל פרק מו פסוק ט) וּבָאָה עִם הָאָרֶץ לִפְנֵי ה' בְּמוֹעָדִים הַבָּא דָרָךְ שֶׁעַר צְפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יִצְא דָרָךְ שֶׁעַר נִגְבַּב וְהָבָא דָרָךְ

בתמונה: ב' הפתחים שהתקינו למרן הגר"ח קניבסקי צ"ל בבית מדרש 'לדרמן' בקומה העליונה. כאשר הגיע דרך הגשר היה נכנס דרך פתח אחד, ויוצא דרך הפתח השני - ושני הפתחים באותו רוח. (מתוך ספר אלא ד' אמות פרק יח סעיף א)

סעיף א'

סעיף א'

6. פרטי הדין

חלקי בית הכנסת: כתב **בערוך השלחן** (סעיף ח) שדווקא בבית הכנסת עצמו אסור, אבל לעבור דרך חצר ופרוזדור בית הכנסת כדי לקצר את הדרך מותר, ומעשים בכל יום יוכיחו.

וחידש **במקור חיים** (אות ה) שאף בתוך הבית כנסת אסור לקצר דרך הבימה, כיון שהבימה של קריאת התורה קדושה גדולה יותר מקדושת בית הכנסת. והאריך בזה **במשנת יוסף** (חלק ד סימן א).

[לגבי עזרת נשים יש נדון בפוסקים האם יש בו קדושת בית הכנסת לגבי איסור קפנדריא, ואין כאן מקומו להאריך.]
כניסה ויציאת: כתב **הגר"נ קרליץ** (זכרון משה עמוד טט) שהמצוה לצאת מהפתח השני אחרי התפילה, הוא גם באופן שמאריך את הדרך בשביל כן. ויש להסתפק האם דין זה נאמר רק בב' פתחים בב' צדדים שונים כצפון ודרום, או אף מרוח אחת.

והוסיף לגבי איסור קפנדריא בבית כנסת עראי, **גאב"ד פוניבז' צ"ל** החמיר לחשוש אולי יש בזה איסור קפנדריא, כמו קלות ראש שאסור אפילו בבית כנסת עראי.

ונהג **הגר"ח קניבסקי צ"ל** (אלא עמוד עב) להיכנס ולצאת משני פתחים, למרות ששניהם היו באותו צד. ודוקא בבית כנסת קבוע ולא בבית כנסת שמתפללים בו בדרך עראי, ולכן כשהתפלל בביתו לא הקפיד על כך.

ומסיים הרמב"ם בהלכה י', מי שנכנס להתפלל או לקרות מותר לו לצאת בפתח שכנגדו כדי לקרב את הדרך. כלומר, מכך שלא כתב הרמב"ם את הלכה י' מיד לאחר הלכה ח' התחדש ברמב"ם 'שני דינים';

א. יש איסור 'קפנדריא' למרות שאומר פסוק במעבר, וההיתר של אמירת פסוק נפסק ברמב"ם בהלכה ט' רק לגבי כניסה שלא לצורך, שאמירת פסוק נחשבת צורך, ולא נפסק ברמב"ם בהלכה י' לגבי איסור קפנדריא, שמוותר רק בנכנס ללמוד או להתפלל.

ב. הנכנס לקרוא לחברו ואמר פסוק בכדי להתיר כניסתו שלא לצורך, ושוב החליט לעשותו קפנדריא, גם זה בכלל האיסור. שכן מצינו מקור להתיר רק בנכנס להשתחוות, שעצם מטרת הכניסה היא לעבודה, ולא כאשר אומר פסוק גרידא.

כמה פוסקים חששו להחמיר כשיטת האור שמח, וכן נקט **הגר"ח בנימין זילבר צ"ל** (בית ברוך כלל יז סעיף יג, אז נדברו חלק ח סימן נא), ו**הליכות שלמה** (תפילה פרק יט הלכה ב), ו**יוצי' אליעזר** (חלק יב סימן טז), ו**הגר"נ קרליץ צ"ל** (זכרון משה עמוד טט, חוט שני עמוד רמח-רמט), שאין להתיר קפנדריא על ידי אמירת פסוק ושהיה מועטת.

והוסיף **הגר"נ קרליץ** (שם), שהרי לגבי איסור כניסה מפני החמה והגשמים, לא מועיל להתיר על ידי אמירת פסוק ושהיה מועטת כמבואר **במשנ"ב** (ס"ק ד), כיון שיכול להיכנס לבית של חול להינצל מהחמה והגשמים, וכן קפנדריא אין להתיר, וכפי שביאר **בשער הציון** (ס"ק ב) לגבי כניסה לבית הכנסת מפני הגשמים, שאינו דומה להתיר לקרוא לאדם על ידי אמירת פסוק שאין לו עצה אחרת.

ואם כן כאשר צריך ספר בבית מדרש, שחייב להיכנס לבית מדרש כדי להשיג את הספר, או שאין לו דרך אחרת להגיע למקום מסוים, רק על ידי קפנדריא בבית הכנסת, מותר להיכנס על ידי אמירת פסוק ושהיה מועטת.

5. הולך לדבר מצוה

שיטת הרמב"ם: כתב **הפרי מגדים** (אשל אברהם ס"ק ו) אם הולך לדבר מצוה יתכן שמותר לעשות בית הכנסת קפנדריא, שהרי הרמב"ם מסביר את טעם האיסור משום שאסור להיכנס לבית כנסת רק לדבר מצוה, ואם כן כשהולך לדבר מצוה אפשר שמותר.

ונחלק עליו **הבאר הלכה** (סעיף ה ד"ה לקצר דרכו), שהרמב"ם מתיר קפנדריא רק כשנכנס לעשות דבר מצוה בבית הכנסת עצמו, אבל כשעושהו קפנדריא לקצר דרכו בכדי לקיים מצוה במקום אחר, ויכול לקיים את המצוה גם בלי שיעשה את בית הכנסת קפנדריא, בזה מסתבר שאסור.

ויישב **הגר"א בנצנצל שליט"א** (משנה ברורה ביצחק יקרא חלק ב עמוד 64) את כוונת הפרי מגדים, שמדובר שהולך לדבר מצוה באופן שחייבים לעבור דרך הבית כנסת, כגון לעיין בספר שמונח בבית כנסת, או שלא להשהות נקביו, או כדי שיחזור מהר ללימודו, ולכן מותר.

משיב כהלכה

שאלה: האם מותר לעבור דרך בית הכנסת, בכדי להיכנס לבית הכנסת הפנימי?

מה הדין בשני בתי כנסיות זה בתוך זה, או חדר מעילים בתוך בית הכנסת?

ומה הדין באופן שהמעבר היה קיים עוד לפני בניית בית הכנסת?

מקורות: גמ' (מגילה דף כט.)
רמב"ם (הלכות תפילה פרק יא הלכה ח-י) 'שו"ע' (סימן קנא סעיף ה) **משנת יוסף**

(חלק ד סימן כ), **שבט הלוי** (חלק י סימן לד).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, הקוראים הנכבדים מוזמנים לשלוח תשובות להגידיל תורה ולהאדירה, מומלץ לצרף את פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד). התשובות המובחרות ישלבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
- עמודות 'דברים פלוס' קופת 'הילכתא'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- בפקס מספר 6507823-1532
- במייל 5047867@gmail.com

הגיליון מודפס ומופץ
לזכות מוריה בת רחל תחי'
לזיווג הגון בקרוב
בשעט"מ

דינים העולים

א. **איסור קפנדריא:** אסור לאדם לעבור דרך הר הבית כדי לקצר את דרכו. ומשם נלמד לבית כנסת ובית מדרש שיש לו שני פתחים, אסור להיכנס בפתח אחד ולצאת בפתח השני לשם קיצור דרך. יש שכתב אסור לעשות קפנדריא בנימה שבתוך בית הכנסת.

ב. **טעם האיסור:** שאין להיכנס לבית הכנסת אלא לדבר מצוה, ועוד שהוא דרך בזיון שמשתמש במקום קדוש למעבר. ויש שכתב נפק"מ בין הטעמים.

ג. **נכנס לתפילה:** הנכנס באחד מפתחי בית הכנסת כדי להתפלל או ללמוד, מצוה לצאת בפתח השני לאחר הלימוד או התפילה - ואפילו אם מאריך את הדרך לכך. ויש שהסתפק אם שייך חיוב זה כאשר שני הפתחים ממוקמים באותו רוח.

ד. **אמירת פסוק:** רוצה לעשות קפנדריא על ידי אמירת מעט פסוקים או שהיה מועטת, לדעת הביאור הלכה מותר, לדעת האור שמח וכמה פוסקים אסור.

ה. **לדבר מצוה:** אם הולך לקיים מצוה במקום אחר, לפני מגדים יתכן שמוותר, ולביאור הלכה אסור. ולדבר מצוה שצריך לעבור בבית כנסת (לעיין בספר, שלא להשהות נקביו, לחזור ללימודו מהר) לכל הדעות מותר.

ו. **פרטי הדין:** מותר לעשות בית הכנסת קפנדריא דרך חצר ופרוזדור בית הכנסת, ולגבי בית כנסת ארעי שאין בו קדושת בית כנסת יש חוששים לאיסור.

נושא הגיליון הבא:

'בית כנסת בתוך בית כנסת'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

לע"נ האשה הצדקנית מרת גיטל בת הרב משה הלוי ע"ה
נלב"ע כ"ה כסלו נר א' דחנוכה תשס"ג תנצב"ה
הוקדש על ידי ידיד הילכתא הרב רבשלום שחר שליט"א

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון שבועי עומק הפשוט
שיעורים וימי עיון
בית הוראה טלפוני
בירורי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא

מענה אנושי: 02-5350-535 פקס: 02-6507-823

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...